

Dârülmülk Konya

TARİH, KÜLTÜR, SANAT VE MEDENİYET
2023 / 2

“Vuslat”ın
750. yılında
Hz. Mevlânâ
ÖZEL SAYI

Konya Dârülmülk

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ADINA SAHİBİ
Uğur İbrahim Altay

YAYIN KURULU

Ahmet Emre Bilgili

Azmi Özcan

Beşir Ayvazoglu

Coşkun Yılmaz

Erhan Afyoncu

Hilmi Şenalp

Mahmut Erol Kılıç

Mustafa Fayda

Mustafa S. Küçükbaşçı

Özkul Eren

Şükrü Koyuncu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa S. Küçükbaşçı

Coşkun Yılmaz

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ahmet Bilgiç

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Osman Demirtaş

EDİTÖR

Ekrem Aytaç

Mehmet Bilal Yamac

SANAT YÖNETMENİ

Özkul Eren

GRAFİK TASARIM ve UYGULAMA

Yasin Ilıcalı

FOTOĞRAF

Konya Büyükşehir Belediyesi Arşivi

İzzet Keribar

Ekrem Aytaç

2023-2

BASKI

Seçil Ofset

100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No: 77

Bağcılar-İstanbul

www.secilofset.com • Sertifika No: 44903



İLETİŞİM

Konya Büyükşehir Belediyesi

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

Mevlana Kültür Merkezi Çimenlik Mahallesi

Aslanlı Kışla Caddesi No: 8 Karatay/KONYA

Tel: 444 55 42

web: www.konya.bel.tr

e-mail: darulmulk@konya.bel.tr



MERHABA...

Türk-İslâm düşüncesinin insan formunda tecessümü olarak nitelenebilecek Hz. Mevlânâ, Dârülmülk Konya'nın ikinci sayısının gündemini teşkil ediyor. Konya ve Hz. Mevlânâ, biri olmadan diğerrinin düşünülemedeği madde ve ruh bütünlüğünün ifadesi. Bu tecelli her biri düşünce dünyamızın ufuklarını zenginleştiren seçkin yazarlarımız tarafından çeşitli yönleri ile kaleme alındı ve tarihe not düşüldü. Bu yazılar özel hazırlanan illüstrasyon ve görsel malzemelerle de desteklendi.

Milletleri büyük yapan bir husus da kader anlarındaki davranış kabiliyetleridir. Adeta kurucu mayanın her hal ve şartta yaşatılması anlamına gelen bu kabiliyet tam da ihtiyaç duyulduğu anda kendi içinden yetişen nefeslerin sıcaklığı ile harekete geçer. 13. yüzyıl böyle bir kader anıdır. Türk-İslâm geleneği tarihin kaydettiği en çetin imtihanlardan biri ile karşı karşıyadır. Bir taraftan Moğol istilâsı diğer taraftan Haçlı saldırıları ile maruz kalman girdaptan kurtulma başta Hz. Mevlânâ olmak üzere Yunus Emre, Hünkar Hacı Bektaş, Hacı Bayram Veli, Şeyh Edebali, Abi Evren ve daha niceleri gibi

gönül erlerinin yeşerttiği mayanın hayatıyeti ile yeni bir yolculuğu başlatmıştır. Bu gönül erlerinin her biri yanmış yıkılmış bir coğrafyada bütün ümitlerini kaybetmiş insanlara yeni bir hayat nefesi üflediler. Her biri aynı hakîkatı kendi dilince seslendirdi.

Tarihin yetiştirdiği en güzîde şahsiyetlerden biri olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de “Toprağa sevgiden başka bir tohum ekmeyiz” diyerek Türk-İslâm medeniyet anlayışının temel harcının sevgi olduğunu tebeyyün ettirmişti. İşte bu harcı korumak yarınların teminatıdır. Ancak geleneği korumak onu müzelik malzeme keyfiyeti ile değil yaşayan bir değer olarak yarınlara aktarmak ile anlamlı hale gelir. Onun için de yine Hz. Mevlânâ’nın ifadesiyle “Yeni şeyler söylemek” gereklidir. Her dem yenilenmek her an tazelenmek.

2023 senesi vuslatın 750. yılı münasebetiyle bütün dünyada “Mevlânâ Yılı” olarak idrak edilecek. Onun için Konya’ya ve bize düşen büyük sorumluluklar var. İlim ve irfan müktesebatımızın bütün dünyaya yeniden takdimi için bu vesileyi bir imkân olarak değerlendirip tarihin bu en muteber isimlerinden birinin rehberliği ile sevginin bütün hal ve tecellilerini yeniden mahzun ruhlara üflemek lâzım. Dârülmülk Konya bu sayısına bu saikle hazırlandı.

Kıymetli okuyucularımız; dergimizin bu sayısı baskı aşamasında iken bir başka vuslat daha gerçekleşti ve çok kıymetli Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı hocamız dar’ül-bekaya irtihal eyledi. O olmasaydı bu dergi ete kemiğe bürünemezdi. Âdeta mesuliyetini ikmal ile bizlere emanet bırakıp sonsuzluk yolculuğuna çıkar gibi gitti. Konya’nın Türk-İslâm âlemine hediye ettiği yiğit bir kıymet olarak ardında nice güzellikler bırakıp Rahmet-i rahmâna kavuştu. Dârülmülk Konya’da bu güzelliklerden olduğu için vuslat sayımız onun aziz hatırasına ithaf olunur. Makamı âli, menzili mübarek olsun.

Dergimizin yayınıyla ilgili kararlılığı ve yayın kurulunun kararlarına desteğinden dolayı Konya Büyükşehir Belediye Başkanımız Uğur İbrahim Altay’a, yazarlarımıza, tasarım ekibine, katkıda bulunan bütün dostlara müteşekkirimiz.

YAYIN KURULU



MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI
22 Aralık 1963 - 29 Temmuz 2023

*Bir talebe heyecanı,
muhabbeti ve gayretiyle hazırladığı
“Vuslat” Özel Sayımızı
son bir hatıra gibi bırakarak aramızdan ayrılan
muhterem hocamızı sevgi, saygı ve
rahmetle yâdediyoruz.*

Dâirülmülk
Konya

İÇİNDEKİLER



06
MEVLÂNÂ VE YUNUS SELÇUKLU'DAN OSMANLI'YA MEVLEVÎLİK
BEŞİR AYVAZOĞLU

14
NİÇİN MEVLÂNÂ VE NİÇİN ŞİMDİ?
SEYYİD HÜSEYİN NASR

18
ÂLİM VE DEVLET ADAMI İLİŞKİSİNDEN İLİM VE SİYÂSET
İLİŞKİSİNE
TAHSİN GÖRGÜN



26
MEVLEVÎLİK VE HAT SAN'ATI
UĞUR DERMAN

42
MAHMUT EROL KILIÇ İLE İRFAN GELENEĞİMİZ VE HZ. MEVLÂNÂ
ETRAFINDA “İKİMİZİN KALBİ BİRDİR, SEN BENİMSİN; BEN SENİNİM”
MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI



62
HZ. MEVLÂNÂ VE İNSANLAR ARASINDAKİ FARKLAR
ŞULE GÜRBÜZ

78
VARLIK VE RUH ANLAYIŞI BİLİMSEL BİLGİ-HZ. MEVLÂNÂ
M. EMİN ÜNAL

84
İNCİRE LAYIK OLDUĞUNU DÜŞÜNEN KUŞÇAĞIZLAR DEĞİLSEK
AVUCUMUZDAKİ SÜT NEREDEN?: BİR “MEVLÂNÂ FELSEFESİ”NE
NEDEN İHTİYAÇ DUYARIZ?
EMİNE CANLI

110
MEVLÂNÂ DERGÂHI VE KALEMİŞLERİ
ALİ FUAT BAYSAL

116
KONYA'DA MESNEVÎHANLIK GELENEĞİ VE MESNEVÎHANLAR
AHMET ÇELİK • HASAN YAŞAR



156
ÂLGİ İLE HAKİKAT ARASINDA İNSAN
ABDULLAH KUŞLU

164
“PEYGAMBERİMİZİN YOLU AŞKTIR...”
SÂFİ ARPAGUŞ

174
İKİ KİTAP, TEK HAKİKAT: MESNEVÎ-Yİ ŞERİF VE
MUHAMMEDİYYE
MEHMET BİLAL YAMAK



181
MOĞOL KUMANDANI BAYCU, MEVLÂNÂ VE KONYA
NADİR KARAKUŞ

188
MEVLÂNÂ'NIN HUZURU
YAVUZCAN GÖKÇER • MELİKHAN KİRAZOĞLU

222
İZMİR MEVLEVÎHÂNESİ VE NEYZEN TEVFİK
MEHMET DEMİRCİ



228
YAPAY ZEKÂNIN DİLİYLE MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN
HASAN AKAY

236
BİR TURİZM OBJESİ OLARAK 'GÖRSEL MEVLEVİLİK'
AHMET EMRE BİLGİLİ

252
BEYAZIT YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE
MİNYATÜRLÜ MESNEVÎ-İ MANEVÎ NÜSHASI
BEKİR ŞAHİN



262
MESNEVÎ'DEN BİR HİKÂYE HZ. ÖMER VE İHTİYAR
ÇALGICI
AHMET ANGI

274
HZ. MEVLÂNÂ VE İRFÂN
ALİ TEMİZEL

284
MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİNDE ÜRETİM VE ÇALIŞMA
ADEM ESEN



300
ŞEMS VE MEVLÂNÂ
ABDULKERİM SURUŞ • MELİKHAN KİRAZOĞLU

312
MEVLÂNÂ
MUSTAFA ASIM KÜÇÜKAŞCI



Muhammediye, Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi
Mesnevî, Mevlânâ Müzesi, Env. 51

İKİ KİTAP, TEK HAKİKAT: MESNEVÎ-Yİ ŞERİF VE MUHAMMEDİYYE

MEHMET BİLAL YAMAK

*Çağır Karacaoğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
“Güzel” sevmek günah değil
Ben “Kitap”ta yerin gördüm
Karacaoğlan*

Nasıl ki sanat eserleri birer terkip mahsulü olmalarına rağmen yeknesak bir vücûda sahip iseler; milletler de madde ve mananın farklı cüzlerinden mürekkep “bir”er mevcûtturlar. Geçmişin her ânı dahi kendi geçmişinin mahsûlüdür. Geçmiş ise yazı ve söz ile muhafaza edilir. Eğer bu yazı ve söz insanların duygularının muhatabı ise “kalıcı” hafızaya nakşedilmesi daha da kolaylaşır. Hafıza bir nevi mânevî genetikdir. Türk Milleti gibi yüzyıllardır tarih sahnesinde olan bir milletin “kalıcı” hafızasının izlerini sürmek, farklı ilim dallarının, farklı coğrafyalarda, farklı usullerle sürdürecekleri ilmî tetkikler eliyle mümkün olabilmektedir. Bu yazıda Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (v. 1273) ile Yazıcızâde Muhammed Efendi’nin (v. 1456’dan sonra) hislerinin ve ibarelerinin “hakikatin bölünmezliği” ilkesini nasıl teyit ettikleri hususu ve bu uluların Osmanlı toplumu içinde hangi köşelerde kucaklaştıklarına dair bazı mülâhazalar, yüz yıllardır “kalıcı” olan; lakin bir müddettir çeşitli sebeplerle “nisyan” ile malûl hafızamızı tazelemek maksadına matuf olarak ele alınacaktır.

Pîr Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin *Mesnevî-yi Şerîfî* ve Yazıcızâde Muhammed Efendi’nin *Mubammediyye*’si Osmanlı toplumun en çok okunan, dinlenen, hürmet edilen kitapları arasındadır. *Mesnevî* Farsça, *Mubammediyye* ise Türkçe’dir. Nutkedildiği lisanın Farsça olması ve tasavvufî remizlerle bezenmiş muhtevâsı dolayısı ile *Mesnevî*, daha özel mahfillerde, daha eğitilmiş kişilerce okunup sözlü ve yazılı şerhine ihtiyaç duyulmuştur. *Mubammediyye* ise Türkçe nutkedilmiştir. Her ne kadar eserde, anlamın daraldığı yerlerde ibare de sembollerle daraltılmış ise de eski Anadolu Türkçesi ile kaleme alınan eser, *Mesnevî*’ye nazaran daha geniş halk kitleleri tarafından okunmuştur.

18. yüzyıl tarihçi, âlim ve müderrislerinden Ahmed Hasib Efendi (v. 1752-53) *Silkü’l-leâlî Âlî Osmân* adlı manzum Osmanlı tarihinde iki eseri birbirine benzeterek aradaki bağlantıyı kuran ilk kişidir. O, *Mubammediyye*’nin dibâcesini *Mesnevî*’nin dibâcesine benzetir. Ahmed Hasib Efendi’ye göre *Mubammediyye* ve *Mesnevî* “aşk” ile bidayete dem vurur ve “muhabbet” ile hitama eder. “Vech-i şebah” (Bezeme yönü) ise “aşk-ı ilâhî”dir:

Ola dibâcesi aşk-ı ilâhî Mesnevî-âsâ / Mahabbet ile dabi batm ola encâm u pâyanı¹

Mesnevî’nin birinci cildinin dibâcesi, “O (*Mesnevî*), vusûl ve yakîn sırlarının keşf

¹ Mü’minzâde Ahmed Hasib Efendi, *Silkü’l-leâlî* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Koleksiyonu, 596), 179b.

ve izâhında dinin asıllarının asıllarının asıllarından bahseder”² cümlesi ile başlar. *Mesnevî* şârihlerinin çoğu, bu ibarede geçen “usûl” (asıllar) kelimesinin üç defa tekrarlanışını şeriat, tarikat ve hakikat olarak yorumlamışlardır. Bu açıdan *Mesnevî*’nin asıl konusu din ve dinin üç temel mesnedi olan amel (şeriat), hâl (tarikat) ve hakikattir.³ *Muhammediyye*’nin anlam ve ibare kumaşında da şeriat, tarikat ve hakikat nakışı bezelidir. Dinin bu üç boyutu da eserde ele alınır. Muhammed Efendi, eserinin çeşitli yerlerinde bu hususa bizzat değinir ve muhataplarına amelî hususlarda şeriâte uymalarını, derûnî dünyalarında tarikatın özüne ulaşmalarını tavsiye eder. Kişi ancak bu şekilde ahiret pişmanlığından kurtulabilir:

*Zâbirâ tut şeriatı bâtinâ git tarikatı / Ta göresin hakikatı ma’rifetinle bî-nedem*⁴

Ahmed Hasib Efendi’nin iki eserin dibâcesini “aşk-ı ilâhî” açısından birbirine benzetmesi ise de oldukça isabetlidir. Çünkü iki eser de bu terkip üzerine binâ edilmiştir. *Mesnevî*’nin girişinde insân-ı kâmilî temsil eden neyin ateşini “aşk”ın eseri olarak tasvir eden⁵ Pîr Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin merkad-i şerîfleri dahi “Kâbetü’l-uşşâk” (âşıkların Kâbesi) olarak anılagelmiştir. Yazıcızâde Muhammed Efendi de eserinde, ilâhî aşkın tadını şuurlunda lezzetli bir halde bulduğunu ve bu aşk vesilesi ile Hakk’ı bulma nimetine kavuştuğunu nutkeder:

*Çünkü aşkın tadını buldum dimağımda leziz / Ondandır istidlal edip vicdanına buldum visal*⁶

Ayrıca O, nefsin elinde esir olarak kalmamak adına Hakk’a münâcat ederken, aşkın elinden kurtuluşu niyâz etmez:

*Nefs elinde İlâhî koma esir / Aşk elinden gerekmez asla necât*⁷

Ayrıca *Muhammediyye*’nin girişindeki sebeb-i telif bölümünde, Muhammed Efendi’nin Hz. Peygamber’i (s.a.v) rüyasında görerek aşkıdan yakasını parçalaması ve bizzat Fahr-i Kâinât (s.a.v) tarafından eserini yazmasının emr edilmesi de kitabın aşkı tarafının kanıtlarındandır. Mamafih, İsmail Hakkı Bursevî (v. 1725) de *Muhammediyye*’yi şerh etmek için kaleme aldığı *Ferahu’r-rûh* adlı eserinin girişinde Muhammed Efendi’yi “Sultânü’l-uşşâk” (âşıkların sultanı) olarak tavsif etmektedir.⁸

Ahmed Hasib Efendi’ye göre Yazıcızâde Muhammed Efendi, Hz. Mevlânâ ile birlikte aşk fezâsında at başı koşmaktadırlar. Maddî fezâ uçsuz, bucaksızdır. Manevî aşk fezâsı dahi öyledir:

*Celâleddîn-i Rûmî ile at-başı beraberce / Fezâ-yı âşkda itmez mi âyâ puye-gerdânı*⁹

Ahmed Hasib Efendi’nin “aşk” mihverinde karşılaştırdığı iki eserin bir diğer benzerliği de birbiriyle kâfiyeli ikişerli mısralardan oluşan “Mesnevî” tarzında nutkedilmeleridir ki *Mesnevî*’nin adının delâleti bir açıdan bu edebi tarza delalet eder. Velakin *Mesnevî* şârihleri bu manadan zarif bir nükte çıkarmışlardır.

2 Tâhîrî’l-Mevlevî, *Mesnevî’nin Dibâcesi ve İlk On Sekiz Beytinin Şerhi*, nşr. Ali Güleryüz vd. (İstanbul: Demavend Yayınları, 2018), 53.

3 Semih Ceyhan, “Mesnevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 19 Mart 2023).

4 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediyye*, nşr. Âmil Çelebioğlu (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 660.

5 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi İzbudak (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2016), 3.

6 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediyye*, 429.

7 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediyye*, 509.

8 İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu’r-rûh* (İstanbul: Muharrem Efendi Matbaası, 1294), 1/2.

9 Mû’minzâde Ahmed Hasib Efendi, *Silkü’l-leâ’li*, 179b.

Sözlükte “iki katlı”, “katmerli” gibi anlamlara gelen kelimede çift şeylerden ve birbirine zıt hâllerden bahsedildiğine işaret vardır.¹⁰ *Mesnevî*, kendinden önce yazılan tasavvufî tedvin geleneği ile mütenasip olarak hakikati farklı mertebeleri ile ele alan, her bir muhatabına kendi istidaatına göre hitap eden bir eser hüviyetindedir. *Muhammediyye* de aynı tarz ile nutkedilmiştir. Eserde, örneğin, Hz. Peygamber’in (s.a.v) zahiri, yatay, âfâkî hayatı ile birlikte kendilerinin bâtınî, dikey ve enfüsî hayatları da anlatılır. *Muhammediyye*, Fahr-i Kâinât’ın (s.a.v) vasıfları ile birlikte “kemâlâtının” da anlatıldığı bir kitaptır.¹¹

Muhammediyye’nin üzerinde *Mesnevî*’nin ibare, mazmun ve ifade bakımından da tesirleri vardır. Bu hususa ilk defa merhûm Âmil Çelebioğlu dikkat çekmiştir.¹² Hz. Mevlânâ:

*Ayrılıktan parça parça olmuş kalp isterim ki
iştîyak derdini açayım*¹³

derken; Yazıcızâde Muhammed Efendi de ayrılık ateşinde yanmış, sevgilinin derdi ile lime lime olmuş bir gönül aramaktadır. Ona ayrılığın ne menem bir şey olduğunu açıklamak, maşukuna olan şevkini beyan etmek ve nasıl yandığını izah etmek ister. Muhatabı bu derdi dinlemeye ancak “sert bir taş” kadar hissiz olursa dayanabilecektir:

*Gönül bir sîne ister kim firâk oduna yanmıştır / Ki
şerba şerba olmuştur yanıp derd-i dilârâdan*

*Ki tâ şerh-i firâk edem beyân-ı iştîyâk edem / Ki
vasf-ı ihtirâk edem değilse seng-i bârâdan*¹⁴



Mesnevî’de geçen:

*Benim esrârım feryâdımdan uzak değildir; ancak
her gözde, kulakta o nûr yok*¹⁵

şeklindeki beytin bir benzeri de *Muhammediyye*’de mevcuttur. Muhammed Efendi, eserinde takvâyâ dair cevher gibi

*Mesnevî, Mevlânâ Müzesi,
Env. 51*

10 Tâhîru’l-Mevlevî, *Mesnevî’nin Dîbâcesi*, 52.

11 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*, 211.

12 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*, 179. (Âmil Çelebioğlu’nun kaleme aldığı tetkik bölümünün içinde).

13 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi İzbudak (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2016), 3

14 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*, 463.

15 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî*, 3.



Muhammediye,
Beyazıt Yazma
Eser Kütüphanesi

kıymetli sözlerin olduğunu lâkin onu dinleyip,
anlayacak kulak bulunmadığını ifade etmektedir:

*Bu yerde rû-yi takvâda cevâbir gibi sözler var /
Velî kanı kulak ona sen el-bak bil ey âlî-rây¹⁶*

Muhammediyye'de kullanılan Farsça kelimeler, mazmunlar, Fars mitolojisine atıflar bize Muhammed Efendi'nin Farsçaya âşinalığını göstermektedir. Ayrıca Osmanlıların ilk mevlavîhânesinin Yazıcızâde Muhammed Efendi'nin idrâk ettiği Sultan II. Murad devrinde ve aynı dönemde eğitim gördüğü Edirne'de kurulmuş olması Hz. Mevlânâ'ya olan âşinâlığına delalet edebilir. Bu minvalde, Muhammed Efendi'nin kardeşi Ahmed-i Bîcân'ın Hz. Mevlânâ ile alakalı ifadeleri de mühimdir. Çünkü Muhammed Efendi ile Ahmed-i Bîcân; eserlerinin birçoğunu, gâh birbirlerini teşvik ederek, gâh ise aynı eser üzerinde tercüme faaliyeti yürüterek, beraberce kaleme almışlardır. Ahmed-i Bîcân, 1465 yılında kaleme aldığı *Müntehâ* isimli eserinde Hz. Mevlânâ'dan; "Ol hem-dem-i nesîm-i visâl, ol mahrem-i harem-i celâl, ol müsâfir-i gâib ü hâzır ve ol mahviyy-i bâtin u zâhir Mevlânâ Celâleddîn-i Belhî"¹⁷ şeklinde hürmet ve sitâyîşle bahseder.

Mesnevî ile *Muhammediyye* arasında bir köprü vazifesi gören diğer bir isim de Osmanlı ilim, tasavvuf ve edebiyat semâsının yıldızlarından İsmâil Hakkı Bursevî (v. 1722)'dir. İsmâil Hakkı Efendi'nin bu çerçevede temas edilmesi gereken en mühim hususiyeti her iki eseri de şerh etmiş olmasıdır. O, *Mesnevî*'nin ilk 748 beytini *Rûbu'l-Mesnevî* adlı eserinde, *Muhammediyye*'nin tamamını ise *Ferahu'r-rûb* isimli eserinde şerh etmiştir. *Mesnevî*'yi şerh ederken *Mesnevî*'den, *Muhammediyye*'yi şerh ederken ise *Muhammediyye*'de bir çok istişhâdda bulunmuştur. Örneğin; yukarıda zikri geçen Hz. Mevlânâ'nın;

17 "Vuslat esintilerinin can dostu, Celâl sahibi olan Allâh'ın mahremi, hem maddi âlemin hem de mânevî âlemin yolcusu, zâhiren ve bâtinen üzerinde Hakk'tan özge ne var ise silmiş olan Belhlî Mevlânâ Celâleddîn". Ahmed-i Bîcân, *Müntehâ* (Ankara, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3271), 10b.

16 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*, 699

*Ayrılıktan parça parça olmuş kalp isterim ki iştîyâk
derdini açayım*¹⁸

şeklindeki beytini şerh ederken, Bursevî,
Yazıcızâde Muhammed Efendi'in yine
yukarıda geçen;

*Gönül bir sîne ister kim firâk oduna yanmıştır / Ki
şerba şerba olmuştur yanup derd-i dilârâdan*

*Ki tâ şerb-i firâk edem beyân-ı iştîyâk edem / Ki
vasf-ı ihtirâk edem değilse seng-i hârâdan*¹⁹

şeklindeki beytini zikreder ve şöyle der: “Ve
bunda işâret vardır ki, hem derd olmayana
hasb-i hâl söylemek ve ifşâ-ı râz eylemek
haramdır.”²⁰ Bursevî, *Ferahu'r-rûb* adlı eserinde
de çeşitli vesilelerle *Mesnevî*'den beyitleri misal
olarak vermektedir.²¹ 17. Yüzyıl Osmanlı'sında
böylelikle iki kitap; iki şerh vesilesi ile bir
mutasavvıf şâir tarafından birbirine bağlanır.

Tarih içinde iki kitabın yolları
mevlevîhânelerde de kesişir. *Muhammediyye*
nüshalarına mevlevîhânelerde rastlanmaktadır.
Örneğin Şeyh Süleyman Şemsî Dede Efendi
(ö. 1303/1886) tarafından kurulan Hanya
Girit Mevlevîhânesi'nin vakfiyesinde
geniş bir kütüphane bulunmaktadır.²² Bu
kütüphanede üç adet *Muhammediyye* nüshası
vardır. Mevlevîhâne kütüphanelerinde
bulunan *Muhammediyye*'ye mevlevîhânelerin
sâkinleri mevlevîler de alaka göstermişlerdir.
İstanbul'da Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nde
çile çıkaran Aşçı Dede; Dördüncü Ordu
rûznameçiliği göreviyle gittiği Doğu
Anadolu'da Nakşî-Hâlîdî şeyhi Terzi Baba

unvanlı Hayyat Vehbî'nin halifesi Şeyh
Fehmi Efendi'ye bağlanarak Nakşibendiyye-
Hâlidiyye tarikatına da dâhil olmuştur.²³
Aşçı Dede, yazmış olduğu hatıralarında
Erzincan'da bağlandığı Fehmî Efendi'nin
meclislerinde icra edilen Muhammediyye
kıraatinden ayrıntılarıyla bahseder. Aşçı
Dede; “Sultân-ı ulemâ-billâh” olarak vafsettiği
Fehmi Efendi'nin, Derviş İsmâil Efendi adlı
bir dervîşi huzuruna getirtip *Muhammediyye*
okuttuğunu ve bu esnada murâkabe
bulunduğunu nakleder.²⁴ Erzincan'da her
hânedeki *Muhammediyye* okumanın âdet
olduğunu kaydeden Aşçı Dede; Fehmi
Efendi'nin meclislerinde *Muhammediyye*
kıraatinin bir celsede iki saat kadar devam
ettiğini, herkesin teveccüh ve râbîta ile
Muhammediyye'yi dinlediğini anlatırken kendi
gözlerinin ise bu esnada “kan çanağına”
döndüğünü ve aklının başından gittiğini de
ilâve eder.²⁵

Gâh bir Mevlevî dervîşine *Muhammediyye*
okutan, gâh bir *Muhammediyye* şerhine
Mesnevî'den beyitler serpiştiren sâiklerin en
mühimi mevzubahis eserlerin nutkettikleri
hakikatin ortaklığıdır ki bu tevhîddir. Cenâb-ı
Hakk'ı “mâbud”, “fâil” ve “vücûd” itibarı ile
tevhîd etmenin “zevk”ine eren sûfilerin, bu
tevhîde “işâret”lerinin mahalli, tarzı ve üslûbu
değişkenlik gösterebilir; lâkin mefhûm aynıdır.
Bir tasavvufî metni sâir metinlerden temyiz
eden en belirgin noktalardan birisi bu ise
diğeri, söz konusu eserlerin Fahr-i Kâinât'a
(s.a.v) nazar ettikleri zâviyedir. Tasavvufî bir
eserin mihveri Hz. Peygamber'dir (s.a.v). Hem
Mesnevî hem de *Muhammediyye* âlemin illeti

18 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî*, 3

19 Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediyye*, 463.

20 İsmâil Hakkı Bursevî, *Mesnevî Şerhi-Rûhu'l-Mesnevî*, nşr. İsmail Güleç
(İstanbul, İnsan Yayınları, 2017), 110.

21 Bk. İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-rûb*, 1/193 vd.

22 Hanya Mevlevîhânesi vakfiyesi için bk. İsmail Kara, *Hanya/Girit Mevlevîhânesi* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013), 90 ve 102.

23 Aşçı İbrahim Dede, *Aşçı Dede'nin Hatıraları*, nşr. Mustafa Koç, Eyyüp
Tanrıverdi (İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2017), 4/1764 vd.

24 Aşçı İbrahim Dede, *Aşçı Dede'nin Hatıraları*, 1/42.

25 Aşçı İbrahim Dede, *Aşçı Dede'nin Hatıraları*, 1/353.



*Muhamediye, Beyazıt
Yazma Eser Kütüphanesi*

olarak telakki ettikleri Fahr-i Kâinât'ı (s.a.v) eserlerinin merkezine yerleştirirler. Çünkü nûr-i Muhammedî âlemin tam da merkezidir. Manzum olarak nutkedilen bu eserler tarih

boyunca okundukça dinleyenlerin sinelerine yerleşmiş ve muhtevâlarını da oracıkta bırakıvermişlerdir. Çünkü “semâ” (dinlemek) ile “kıraat” (okumak) eylemleri, bir muhatapın içindeki farklı hitap merkezlerine yönelirler. Semâ, kulaktan kalbe; kıraat ise gözden ya da dudaktan akla gider. İnsan, bir metni okurken, okuduğu ile baş başadır ve kitaba/okunana direnme ihtimali vardır. Şiirin sesi ise, mazmunları, kâfiyesi ve delâletleri ile dinleyeni esir almakta zorlanmaz. *Muhamediyye* ve *Mesnevî*, tarih boyunca milletimizi şiir şiir esir almış ve bu kurtarıcı esarete nûr-i Muhammedî beraati ile son vermişlerdir. Bu eserler “mertebeli hitap eden” kitaplardır. Bu yüzdendir ki tarih boyunca toplumun her kesimi bu iki eseri dinlemiş ve istifade etmiştir. Şu an memleketimizde yaşayan hiçbir fert yoktur ki birkaç kuşak evvelki dedelerinin, ninelerinin dilinde bu kitapların beyitleri dolaşmasın. Şu an memleketimizde bulunan hiçbir mahalle yoktur ki yüz, yüz elli sene evvel o mahalledeki konakların ya da kerpiçten evlerin tavanlarını *Mesnevî* ve *Muhamediyye*'nin latif, huzurlu ve kalbe inşirah veren nağmeleri çınlatmasın. Göğe yükselen hiçbir ses kaybolmamakta ise eğer; manevi hafızamızı aramaya, göğe ağan *Mesnevî* ve *Muhamediyye* seslerinin peşine düşerek başlayabiliriz. Ve biz göğe yükselirken, belki onlar da rahmet rahmet kalbimize yağarlar. Böylece tekrar buluşabiliriz.



Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlana Kültür Merkezi. Çimenlik Mahallesi. Aslanlı Kışla Caddesi. No:8
Karatay/KONYA